DEFICIENȚE JURIDICE ÎN UTILIZAREA APELOR TRANSFRONTALIERE (Cauza bazinului râului Nistru)

Pavel ZAMFIR

Conceptul dezvoltării durabile, principiile căruia sunt implementate tot mai insistent de umanitate, devine treptat o realitate. Astfel, orice activitate economică, cât de profitabilă şi necesară ar părea, nu poate fi realizată, fără a ține cont de drepturile și interesele de mediu ale oamenilor, de necesitatea păstrării, protejării și restabilirii elementelor naturii și asigurării securității ecologice a societății [1].

Însă, în pofida acestui fapt, tendința unor state de a promova proiecte și programe cu caracter economic, în special, în domeniul energeticii, pune în pericol nu numai ecosistemele, propria securitate ecologică, dar și interesele de mediu și securitatea statelor vecine. Pericolul acestor activități este cu atât mai mare, cu cât la elaborarea proiectelor și programelor nu se ține cont de capacitățile ecosistemelor, perioadele rezonabile de regenerare a biodiversității, precum și de prevederile legale naționale și internaționale în materia de protecție a mediului. Or, ignorarea acestor cerințe este provocată și de factorul politic, tendința de „eliminare” a dependenței energetice de alte state și, nu în ultimul rând, de goana după profit a agenților economici privați, care administrează (sau/și proiectează, edifică, pun în funcțiune și exploatează) stații hidroenergetice.

În context, ne vom referi la situația creată în cadrul bazinului râului Nistru (ca arteră acvatică principală și sursă de aprovizionare cu apă pentru Republica Moldova) [2], ca rezultat al implementării de către autoritățile statului vecin – Ucraina – a proiectelor de fortificare a sistemului hidroenergetic.

Generalizând, constatăm că Ucraina va continua să promoveze politica sa în domeniul hidroenergeticii, prin extinderea (upgrade-ului) HPC și construirea încă a 6 HPP în amonte [3], fără a ține cont de interesele ecologice ale Republicii Moldova (inclusiv, în domeniul aprovizionării cu apă potabilă), capacitățile ecosistemului râului

Nistru şi bazinului Mării Negre, ignorând nu numai prevederile propriei legislaţii de mediu, dar şi angajamentele asumate prin semnarea convenţiilor internaţionale, tratatelor (acordurilor) bilaterale şi cel de aderare la UE.

Prin urmare, la implementarea proiectelor de dezvoltare energetică şi de exploatare a sistemelor actuale, se impune stringenta necesitate de a determina Ucraina la respectarea nu numai a intereselor Republicii Moldova, ca stat vecin şi transfrontalier, dar şi a angajamentelor asumate de autorităţile ucrainene pe plan internaţional în ceea ce priveşte gestionarea şi protecţia cursurilor de apă.

Pentru a atinge acest obiectiv, este necesar a scoate în evidenţă instrumentarul internaţional, care poate impune autorităţile statului ucrainean la respectarea propriilor prevederi legale în materie, dar şi a legislaţiei naţionale, aplicabile raporturilor tansfrontaliere.

În acest sens, pentru a se opune politicii agresive a autorităţilor ucrainene în domeniul vizat, în cadrul negocierilor cu statul vecin, Republica Moldova urmează să se axeze pe prevederile şi instrumentele legale, cuprinse în convenţiile şi tratatele internaţionale şi bilaterale, în special:

a) Convenţia UNU privind protecţia şi utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere şi a lacurilor internaţionale din 17 martie 1992, care defineşte *apele transfrontaliere, impactul transfrontalier, părţi riverane* şi impune un şir de obligaţiuni privind protecţia şi utilizarea acestei categorii de ape.

b) Convenţia privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în zonele transfrontaliere din 25 februarie 1991 **(Convenţia Espoo),** care obligă Partea de origine (în speţă Ucraina) să ia măsurile necesare legale, administrative sau de altă natură.

c) Protocolul privind evaluarea strategică de mediu la Convenţia privind evaluarea impactului asupra mediului în context transfrontalier (Kiev la 21 mai 2003), obligă Ucraina la aplicarea procedurii de evaluare strategică de mediu pentru planurile şi programele susceptibile de a avea efecte semnificative asupra mediului, elaborate pentru ***energie***, ***gospodărirea apelor***, care necesită o evaluare a impactului asupra mediului conform legislaţiei naţionale.

d) Convenția privind accesul la informatie, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justitie în probleme de mediu din 25 iunie 1998 (Conventia de la Aarhus).

e) Acordul de Asociere Ucraina – UE, Acordul de Asociere Repoublica Moldova – UE și Directivele europene relevante.

Odată cu semnarea Acordului de Asociere cu UE, Ucraina și-a sumat obligațiunea de armonizare a legislației interne (inclusiv cea de mediu) cu cea europeană. Astfel, Anexa XXX a Acordului reglementează procedura armonizare a legislației Ucrainei cu legislația și politica UE în domeniul protecției mediului. Aceasta include 29 de directive și regulamente care trebuie implementate în Ucraina pe liniile stabilite de la 2 la 8 ani de la intrarea în vigoare a acordului.

f) Acordul privind colaborarea în domeniul protecţiei şi dezvoltării durabile a bazinului râului Nistru [4].

Concluzii:

- Convențiile internaționale în materie conțin multiple obligațiuni, instituite pentru Părți, inclusiv (Ucraina), care sunt destul de explicite, clare și real de respectat. Respectiv, urmează ca Partea moldovenească să accestueze asupra acestor obligațiuni în cadrul negocierilor și să insiste asupra respectării lor din partea Ucrainei.
- Ignorarea de către Ucraina a prevederilor convențiilor (sau/și într-o ipoteză, cauzarea de daune mediului, patrimoniului, drepturilor și intereselor R.Moldova) va antrena Republica Moldova într-o cursă îndelungată de soluționare a litigiului sau diferendului. Acest scenariu este unul nedorit, respectiv este necesar a fi evitat.
- Având la dispoziție instrumentarul oferit de convențiile enunțate mai sus, Republica Moldova **(ca parte afectată)** poate iniția discuții în vederea obținerii informației despre ***activităţile propuse, susceptibile să producă un impact transfrontalieră negativ semnificativ*** și, ca urmare, acestea vor fi tratate ca și cum ar fi înscrise în listă. Aceasta ar însemna că, deși construcția/reconstrucția/extinderea hidrocentralelor nu este prevăzută expres în Convenția Espoo și, respectiv, față de aceste proiecte nu este aplicabilă procedura de evaluare, sub rezerva pct. 5) art. 2, Republica Moldova poate insista asupra aplicării prevederilor Convenției și față de astfel de proiecte.

- Republica Moldova trebuie să facă uz de oportunităţile prevăzute la Anexa VI din Convenţia Espoo **(Elemente ale cooperării bilaterale şi multilaterale),** care oferă Părţilor dreptul să stabilească, dacă este posibil, aranjamente instituţionale sau să extindă domeniul de cuprindere a celor existente în cadrul acordurilor bilaterale şi multilaterale şi să insiste în aşa mod asupra procedurii de evaluare a impactului asupra mediului în context tranfrontalier a proiectelor de **extindere a HPC şi a construcţiei a şase HPP în amonte.**

- În perspectivă, la elaborarea proiectelor instalării celor trei turbine pentru finalizarea Centralei de acumulare prin pompaj, urmează ca Republica Moldova să insiste faţă de Partea de origine (Ucraina) la respectarea procedurilor prescrise de Convenţia Espoo şi Protocol.

- Republica Moldova trebuie să valorifice potenţialul Convenţiei de la Aarhus, care acordă drepturile publicului şi impune părţilor şi autorităţilor publice obligaţii privind asigurarea accesului la informaţie şi la participare decizional, inclusiv ce ţine de gestionarea cursurilor de apă (Conform Anexei I: **Baraje sau alte instalaţii proiectate pentru reţinerea sau acumularea permanentă a apei**, acolo unde cantitatea nouă sau suplimentarea de apă reţinută ori acumulată depăşeşte 10 mil. mf.).

- Accentuarea asupra obligaţiunilor Ucrainei, care rezultă din Acordul de Asociere cu UE, inclusiv cea de armonizare a legislaţiei cu legislaţia şi politica UE în domeniul protecţiei mediului.

Referinţe:

1. Summitul ONU privind Dezvoltarea Durabilă, desfăşurat în perioada 25-27 septembrie la New York, a agreat 17 obiective, care au trasat direcţia de dezvoltare globală pentru următorii 15 ani. Pe https://www.md.undp.org/.
2. A se vedea pentru detalii: Planul de gestionare a districtului bazinului hidrografic Nistru, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 814 din 17.10.2017, publicat în *Monitorul Oficial,* nr. 371-382 din 27.10.2017.
3. https://ro.wikipedia.org/wiki/Centrala_hidroelectric%C4%83_de_la_Novodnistrovsk
4. Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 42 din 15.01.2013. Publicat în *Monitorul Oficial,* nr. 15-17 din 22.01.2013.